

ساخت سریع مستند سیره عملی امام روح... را باید واکنشی به استقبال گسترده از مستند «روح...» محمد دبیوق دانست. تا پیش از این مستند، هیچ اثری تا این اندازه با جزئیات و به شکل گسترده به شرح مقاطع و مراحل مختلف زندگی و مبارزات امام نپیداخته بود. در واقع مستند روح... لبنانی، بهانه خیری شد تا آرشیوهای دیده‌نشده‌ای هم سر از مستند روح... ایرانی دریاورد و پیش روی مردم قرار گیرد

مستندهای داخلی

مستند روح...

سال تولید: ۱۳۸۶

کارگردان: محمد دبیوق

موقعیت داستانی: یک مستند بیوگرافیک که از تبارشناسی و تولد حضرت امام تا مبارزات سیاسی و روابط خانوادگی و فرازونشیب‌های زندگی ایشان را تا زمان رحلت روایت می‌کند. **توضیحات:** سال ۸۶ وقتی شبکه سوم سیما اقدام به پخش مستند «روح...» کرد به غیر از روایت جزئی این مستند ده قسمتی از مقاطع مهم زندگی حضرت امام، پرداخت حرفه‌ای و دقت پژوهشی یک کارگردان لبنانی به بزرگ‌ترین شخصیت سیاسی تاریخ معاصر ایران برای مخاطبان کشور ما جالب توجه شد. این مجموعه بر اساس مصاحبه‌هایی از شخصیت‌های بین‌المللی کشورهای ایران، عراق، ترکیه، سوریه، مصر، فلسطین، فرانسه و لبنان ساخته شده است و بیش از ۱۰ هزار قطعه عکس و تصاویر ناب تلویزیونی که بسیاری از آنها برای اولین مرتبه نمایش داده شده‌اند، در ساخت آن به کار رفته است.

یکی از مواردی که شاید این سریال مستند را خصوصاً برای مخاطب ایرانی قابل توجه و جذاب کرده، روایت شخصیت امام به عنوان شخصیتی جهانی است؛ شخصیتی که در میان اثرگذارترین چهره‌های سیاسی تاریخ معاصر جهان، با داستان‌های ملموس و متکی به اسناد و پژوهش جدی با استانداردهای مستندسازی حرفه‌ای روز جهان به تصویر کشیده می‌شود. طبیعتاً این وجه از مستند «روح...» بود که تا آن زمان جای خالی‌اش در آثار تولید شده در داخل کشور حس می‌شد. به جرات می‌توان گفت که مستند «روح...» دیده‌شده‌ترین مستند بطور گسترده در ایران است.

سیره عملی امام روح...

سال تولید: ۱۳۸۷

کارگردان: واحد مرکزی خبر

موقعیت داستانی: اثر بیوگرافیک دیگری در شرح فراز و نشیب‌های زندگی امام از ابتدای تولد تا زمان رحلت. **توضیحات:** واقعیت این است که ساخت سریع این مستند را باید واکنشی به استقبال گسترده از مستند «روح...» محمد دبیوق دانست. با این حال روشن است که تا پیش از این مستند هم، هیچ اثری تا این اندازه با جزئیات و به شکل گسترده به شرح مقاطع و مراحل مختلف زندگی و مبارزات امام نپیداخته بود. در واقع مستند روح... لبنانی، بهانه خیری شد تا آرشیوهای دیده‌نشده‌ای هم سر از مستند روح... ایرانی دریاورد و پیش روی مردم قرار گیرد.

این مستند بر خلاف همتای لبنانی‌اش اما رویکردی سیاسی‌تر و محدودتر به مرزهای ایران داشت و در قالب گزارش خبری در ده قسمت از بخش‌های مختلف خبر در شبکه‌های گوناگون پخش شد. گرچه تولید و پخش این مستند در همان سال به صورت یک گزارش خبری، توانست موثر باشد و ضربت تماشای آن را بالا ببرد، اما به مرور آن را زده فیلم‌های مستند قابل توجه در رده سینمایی یا تلویزیونی خارج کرد و در رده گزارش خبری قرار داد. با این تدبیر عملاً «سیره عملی امام روح...» تبدیل به یک خبر با تاریخ مصرف مشخص شد و دیگر چندان مورد ارجاع قرار نگرفت.

بانو قدس ایران

سال تولید: ۱۳۹۴

کارگردان: مصطفی رزاق کریمی

موقعیت داستانی: یک مستند بیوگرافیک دیگر که به شخصیت همسر حضرت امام خمینی، خدیجه ثقفی می‌پردازد.

توضیحات: مستند بانو قدس ایران، در اولین اکرانش قرار بود به عنوان مستند افتتاحیه جشنواره مستند سینماحقیقت در سال ۹۶ روی پرده برود، اما در اقدامی پرحاشیه توسط تهیه‌کننده آن، عروج فیلم از نمایش عمومی بازداشته شد. با این حال فیلم در نهایت روی پرده رفت و نظرات مخالف و موافق بسیاری را برانگیخت. مستند بانو قدس از این حیث که به داستان زندگی همسر امام می‌پرداخت به شکلی ناگزیر درباره امام هم بود و به همین می‌توانست منشأ سوءتفاهم‌های بسیاری در میان گروه‌های مختلف سیاسی باشد.

اما واقعیت آن بود که فیلم حتی بیش از آن که سیاسی باشد، تبدیل به روایتی خانوادگی شده بود که تلاش می‌کرد از مادر فرزندان امام، شخصیتی بسازد که تاحدی منتقد برخی زوایای زندگی و اعتقادات امام خمینی بوده است. تمرکز بر تعارض میان ساده‌زیستی امام با آن چه روحیه اشرافی همسر ایشان خوانده می‌شد، بعداً در بسیاری از نقدها مورد اشاره قرار گرفت و پیکان این نقدها هم به سمت موسسه تهیه‌کننده مستند یعنی موسسه تنظیم و نشر آثار امام گرفته شد. مصطفی رزاق کریمی هم در گفت‌وگوهای مختلفی اذعان کرد که در این مستند «روی لبه تیغ» راه رفته است. به هر روی این مستند حرفه‌ای تا جای ممکن با چهره‌های مختلفی گفت‌وگو کرده و در لوکیشن‌های مرتبطی فیلمبرداری شده بود و می‌توان گفت که مجموعه‌ای از روایت‌های شخصی از منظر کارگردان و تهیه‌کننده را درباره شخصیت بانو خدیجه ثقفی به نمایش می‌گذارد.

مستندهای خارجی

خمینی

شبکه من و تو هم به واسطه آرشیو پروپیمان انگلیسی و آمریکایی که از سال‌های قبل و بعد از انقلاب دارد، گاهی به تاریخ انقلاب و زندگی امام پرداخته است. مستند ۶ دقیقه‌ای «خمینی» یکی از همین‌هاست که در توضیحاتش در سایت این شبکه اتفاقاً فقط بر آرشیوهای تصویری کمیاب آن تأکید شده است. در تیزر این مستند بر نظرات امام درباره روشنفکران تأکید می‌شود تا مخاطب هدف این شبکه را در جهت اهداف خودش برانگیزد. این مستند در راستای خط تحلیلی اصلی این شبکه، تلاش دارد تا از امام شخصیتی مستبد و مخالف آزادی بیان به تصویر بکشد و البته باز هم از تمامی موارد خلاف آن که اتفاقاً بارها در فضای خبری کشور طرح شده است، چشم می‌پوشد.

انقلاب ۵۷

مستند دیگری از شبکه من و تو که روایت کذب آن از جایگاه و مرجعیت امام خمینی (ره) حتی صدای خبرنگار بی‌بی‌سی را هم درآورد. این مستند که یک سال قبل‌تر در سال ۹۷ پخش شد تلاش می‌کرد بر نقش مرحوم شریعتمداری، به عنوان یک حوزوی معارض امام در رهبری انقلاب و مردم تأکید کند و حضرت امام را در رده دوم قرار دهد و مرجعیت او نزد مردم را به چالش بکشد. روایتی که به شکلی عجیب و غریب، دروغ‌پردازانه و تحریف‌آمیز بود و هر خواننده‌ای را که آشنایی ابتدایی با تاریخ معاصر ایران داشته باشد، از خود می‌راند. با این حال من و تو که به نسبت بی‌بی‌سی همیشه تلاش بیشتری کرده تا عداوتش را به رخ بکشد، باکی از نمایش این روایت تحریف شده نداشت.

رامسکوت می‌گذارد تا نتیجه دلخواهش را به مخاطب ناآگاه بقبولاند. حتی با صرف نظر از عدم توانایی کارگردان برای ورود به مباحث فقهی در این حوزه، می‌شد انتظار داشت که به عنوان راوی صادق دست‌کم به خاطرات متعدد از سیره امام در این رابطه رجوع کند، اما زخمی کردن موضوع برای حمله به انقلاب اسلامی به واسطه برخی زوایای مبهم، گزینش موثرتری برای دشمنان رسانه‌ای انقلاب است.

فرزند انقلاب

سال گذشته بی‌بی‌سی فارسی باز هم با لولاکردن یکی داستان یکی از شخصیت‌های انقلاب یعنی صادق قطب‌زاده، گریزی به امام و انقلاب اسلامی زد. فیلم گرچه به زندگی یکی از همراهان امام تا پیش از انقلاب و یکی از کارگزاران سیاسی در ابتدای سال‌های پیروزی می‌پردازد، اما بطور ضمنی تلاش می‌کند تا از طریق ویژگی‌های شخصیتی سوژه‌اش نقبی به شخصیت امام بزند. مستند از قطب‌زاده، شخصیتی می‌سازد که در ابتدا صادقانه با انقلاب و امام همراه می‌شود، اما پس از پیروزی انقلاب تدریجاً به حاشیه می‌رود و متوجه می‌شود که اشتباه کرده است. فیلم البته گاهی به دوگانگی‌های این شخصیت و جاه‌طلبی‌هایش اعتراف می‌کند، اما باز هم در مجموع تلاش می‌کند نشان دهد که انقلاب به رهبری امام، پس از به قدرت نشستن، تغییر مسیر داده و تنها این یک نفر بوده است که از این تغییر مسیر جدا شده و تاوانش را هم داده است. امام در این مستند، شخصیتی متزلزل در قبال قطب‌زاده به تصویر کشیده می‌شود که او در ابتدا دل‌داده کاربزمای مدیریتی‌اش می‌شود، اما در نهایت او را خطاکار و منحرف شده از آرمان‌های انقلاب می‌پندارد.

هیچ منتقدی نمی‌تواند به‌طور کامل به زندگی و روحیات امام بپردازد و آنها را مطالعه کرده و همچنان منتقد او باشد. همین ویژگی است که شبکه‌هایی چون بی‌بی‌سی را قانع کرده تا هرگز اقدامی برای ساخت یک مستند یا حتی داستانی بیوگرافیک از حضرت امام نکنند و حتی علاقه‌ای هم به آن نداشته باشند. شبکه‌هایی نظیر بی‌بی‌سی ترجیح می‌دهند به واسطه شخصیت‌های دوم و سوم و به بهانه وقایع سیاسی پرحاشیه یا پرابهام بر برخی ابعاد و ناگفته‌ها گریز بزنند و اصطلاحاً موضوع را زخمی کنند اما زیر بار شرح کامل ماجرا نروند. این سیاست را می‌توان مهم‌ترین شکل برخورد برخی مستندهای خارجی که بازنمایی‌های ناقصی از امام دارند، دانست.

بهتان برای حفظ نظام

مستندی که دو سال پیش توسط بی‌بی‌سی فارسی زبان تولید شد و تلاش می‌کرد به بهانه دفاع از «اخلاق» در حوزه سیاست، قطعاتی از چند اتفاق را کنار هم بچیند و از آن نتیجه بگیرد که حضرت امام خمینی (ره)، جواز یک بداخلاقی سیاسی «بهتان زدن برای حفظ نظام» یعنی همان نام مستند را صادر کرده است. این فیلم با رفت و برگشت‌های بی‌قاعده میان مبانی فقهی حوزه و برداشت‌های غلط از آنها، نقل برخی موارد از بعضی دیگر از علما و چهره‌های سیاسی و قرار دادن این قطعات کنار هم می‌خواست نتیجه می‌گیرد که جمهوری اسلامی این بداخلاقی را مجاز می‌داند. فیلم اما نه تنها از تفاسیر فقهی و ادبیات شرع در این زمینه بی‌اطلاع است و حتی مخاطب خود را از وجود آنها هم آگاه نمی‌کند، بلکه حتی شواهد و مدارک متعدد در سیره عملی امام و بسیاری دیگر از چهره‌های سیاسی انقلاب